

ARENDT WACŁAW (1896-?)

Urodził się 18 sierpnia 1896 roku w Rogoźnie. Był synem Jana, murarza-budowniczego i Antoniny z Burzyńskich. Pomimo że od co najmniej dwóch pokoleń nazwisko rodowe nosiło prezentowaną pisownię, to za czasów pruskich Urzędów Stanu Cywilnego, zarówno Wacław, jak i jego dość liczne rodzeństwo (sześcioro braci i dwie siostry), zapisane zostało w aktach metrykalnych nazwiskiem w formie Arndt, występującym najczęściej w rejonach dialektu dolnoniemieckiego. W tej niejednoznacznej sytuacji, Wacław wystąpił do Sądu Powiatowego o sprostowanie nazwiska, co zostało określone w akcie urodzenia stosownym wpisem 19 stycznia 1922 roku. Błąd ten ciągnął się sporadycznie w niektórych formularzach wojskowych dalej, aż do 1928 roku. Podkreślmy też na wstępie, że w oficjalnych dokumentach deklarował wyłącznie przynależność do narodowości polskiej.

Do szkół, jak sam napisał w swoim życiorysie, uczęszczał w Rogoźnie. Chodzi tutaj o szkołę powszechną, następnie preparandium (preparanda), jak i miejscowe seminarium nauczycielskie. Naukę musiał przerwać przed 18 stycznia 1916 roku w związku z powołaniem go do armii pruskiej. Maturę polską zdał dopiero 20 czerwca 1921 roku, ponieważ na przeszkodzie stanęła I wojna światowa i służba w Wojsku Polskim w latach 1919-1921. Świadectwo maturalne uprawniało go do pełnienia obowiązków nauczyciela tymczasowego w szkołach powszechnych. Należy zwrócić uwagę na m.in. dobre stopnie z języka niemieckiego, historii, geografii i matematyki, ale dostateczny stopień z języka polskiego. Wpis o niewystarczającym opanowaniu języka polskiego znalazł też miejsce w uwagach z ćwiczeń wojskowych w rezerwie z 1928 roku. Jedyne bardzo dobre stopnie abituriencki otrzymał ze śpiewu. Znajomość języka niemieckiego przydała się w późniejszych latach podczas pracy w Piaskach, chociażby z uwagi na zainteresowanie się historią lokalną. W niewielkim stopniu znał język francuski, a to tylko z racji pobytu na froncie francuskim w latach I wojny światowej.

Do 4. pułku artylerii polowej gwardii z garnizonem w Poczdamie trafił w połowie stycznia 1916 roku. W maju, po okresie rekruckim, znalazł się na froncie zachodnim we Francji. Służył jako jezdny, telegrafista, celowniczy, działonowy, obserwator. Brał udział w walkach pozycyjnych oraz różnych bitwach m.in. pod miejscowościami: Roye, Noyon, Cambrai Soissons, Reims, nad Sommą i na linii Zygfyda (niem. Siegfriedstellung). Przez blisko siedem miesięcy był wyłączony z udziału w działaniach frontowych z uwagi na odniesione rany – w kolano i ciężką w głowę – z przysypaniem przez ziemię, choroby i szkolenie rekrutów w garnizonie. Stopniowo awansował w hierarchii wojsk artyleryjskich, do stopnia wachmistrza. W czasie pełnienia funkcji telegrafisty w sztabie otrzymał Krzyż Żelazny II klasy. W ostatniej fazie wojny nastąpiło w Niemczech wrzenie rewolucyjne. Wacław Arendt dołączył do powstałej w ramach jednostki wojskowej rady żołnierskiej.

W ostatnich tygodniach 1918 roku i początku roku następnego wystąpiły przejściowe trudności w szybkim przedostaniu się w rodzinne strony, ponieważ po zakończeniu działań wojennych 11 listopada 1918 roku dostał się do oddziału karnego w ramach 44. pułku artylerii polowej (tzw. Trewiński), a następnie wrócił do miejsca demobilizacji. O wybuchu powstania wielkopolskiego dowiedział się tam z prasy i listów od rodziny. Poczynił kroki w celu zwolnienia go z wojska, ale nastąpiło to dopiero 19 stycznia 1919 roku. Przebywał wówczas w Papenburgu (Dolna Saksonia), niedaleko granicy holenderskiej. W strony rodzinne dotarł 23 stycznia, zgłaszając po drodze w Komen-dzie Powstańczej na dworcu w Poznaniu swój akces do powstańców. Poprosił jednak o 2 dni wolnego z uwagi na zły stan zdrowia. Choroba płuc poczyniła jednak tak duże postępy, że do służby wojskowej powrócił dopiero 17 lutego, w dzień po zawarciu rozejmu w Trewirze pomiędzy Ententą i Republiką Weimarską. Otrzymał przydział do 1. pułku artylerii polowej (później 15. pułk artylerii polowej). Brał udział w potyczkach na froncie północnym i „marszu” na Pomorze, następnie od połowy marca 1920 roku w wojnie na wschodzie Polski, najpierw z Ukraińcami, następnie z Rosją Sowiecką w ramach szlaku bojowego 15. pułku artylerii polowej, w jego przypadku Tarnopol, Kijów, Berezyna (Białoruś). Zachorował na tyfus, skutkiem czego trafił do szpitala w Warszawie.

Zwolniony ze szpitala w listopadzie 1920 roku, otrzymał urlop zdrowotny, który wykorzystał również na kontynuację nauki. Awans ze stopnia plutonowego do stopnia podchorążego otrzymał 21 lipca 1920 roku. Do rezerwy został przeniesiony 13 lipca roku następnego. Krzyż Walecznych nadany został mu 15 sierpnia 1921 roku na wcześniej używane nazwisko, jako podchorąży Waclaw Arndt. Uzasadnieniem do nadania odznaczenia była jego bohaterska postawa wobec wroga. Z garstką kanonierów przyczynił się do rozproszenia niedobitków oddziału kozackiego, które zaatakowały stojącą na biwaku baterię artylerii. Fakt ten miał miejsce 27 kwietnia 1920 roku pod Koziatyniem (obecnie Ukraina – *Козятин*).

Po lipcu 1921 roku rozpoczął epizodycznie pracę zawodową w charakterze urzędnika państwowego, być może w Poznaniu, gdyż już od roku przy ulicy Dąbrowskiego 46 mieszkała tam matka (ojciec już nie żył) z dwoma siostrami. Następnym etapem była praca w zawodzie nauczyciela w Bronisławiu (obecnie wieś w gminie Strzelno, powiat mogileński, województwo kujawsko-pomorskie), skąd przybył do Piasków.

Po trudnych, początkowych latach po I wojnie światowej w zakresie szkolnictwa, brakach kadrowych i zmianach reorganizacyjnych w szkole w Piaskach, objął tam na początku listopada 1924 roku funkcję niestałego kierownika szkoły. Uzupełniający egzamin kwalifikacyjny zdawał w Seminarium Nauczycielskim w Rawiczu 20 listopada tegoż roku. Szkołą kierował do końca 1933 roku. Po niecałym roku pracy, 14 października 1925 roku, skierował do Ministra Spraw Wojskowych wniosek o awans ze stopnia podchorążego rezerwy na podporucznika rezerwy. Dotychczas zaliczany był do służby w pospolitym ruszeniu (kat. C z bronią). Nie znamy jego motywacji faktycznej, ale być może czuł się mało komfortowo w stosunku do rangi innych oficerów zamieszkujących Piaski, pełniących lokalnie eksponowane funkcje publiczne i ważne społecznie. Wniosek poparł dobrymi opiniami ze strony miejscowej władzy (burmistrza Jana Trafankowskiego) oraz oficerów zawodowych.

W swoim życiorysie, napisanym w tym celu, skupił się głównie na okresie służby w Wojsku Polskim od lutego 1919 roku do lipca 1921 roku. Awans otrzymał 22 czerwca 1926 roku ze starszeństwem od 1 lipca 1925 roku z przydziałem do 17. pułku artylerii polowej z garnizonom w Gnieźnie. Przypomnijmy, że Ministrem Spraw wojskowych w momencie decyzji o awansie był Marszałek Polski Józef Piłsudski, a w dacie składania wniosku generał dywizji Władysław Sikorski, polityczni adwersarze. W 1927 roku był współzałożycielem Komitetu Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego w Piaskach. Wchodził też w skład Powiatowego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Gostyniu, będąc jednocześnie dowódcą plutonu „Ospo” (osłona pogranicza) w Piaskach.

Okres jego pracy w szkole to niełatwy czas dla mieszkańców, z uwagi na kryzys gospodarczy i zawirowania polityczne jakie miały miejsce w tym czasie w Polsce. Sytuacja ta odbijała się również na życiu i działalności szkoły w Piaskach, nie mniej jednak ocena pracy kierownika za ten etap istnienia placówki była bardzo pozytywna. Wyniesioną, być może również z domu, a w szczególności z okresu swojej edukacji i służby wojskowej pod zaborami, „pruską dyscyplinę”, umiejętnie stosował

w swoim zakresie. Kary cielesne w szkole na ogół były akceptowane przez rodziców, co ułatwiało ich stosowanie, ale nie uciekał też od pochwał i nagród, nawet finansowanych z własnych funduszy. Wieloma działaniami i inicjatywami potrafił podnieść poziom nauczania i wychowania. W zakresie kształcenia wymienić można inicjatywę utworzenia w 1925 roku w Piaskach dwuklasowej Szkoły Doksztalającej Zawodowej. W tym samym roku zrealizowany został zamysł utworzenia biblioteki i czytelnicy miejskiej. Znanymi są jego opracowania i artykuły o lokalnej tematyce historycznej, zarówno opublikowane w „Kronice Gostyńskiej”, jak i te nieopublikowane, do których zaliczyć można: *Bractwo Strzeleckie w Piaskach*, *Przyczynki do dziejów Piasecznej Góry*, *Udział Piasków w Powstaniu Wielkopolskim*, *Żydzi w Piaskach*, czy *Szkoły w Piaskach*. Przez krótki czas kierował też miejscowym kołem śpiewaczym. Udzielał się także w zakresie podniesienia poziomu socjalnego, zdrowotnego i sanitarnego, w tym dożywiania dzieci szkolnych, wobec panującej wówczas dość powszechnej biedy.

Będąc kierownikiem szkoły (od 28 czerwca 1929 stałym kierownikiem), włączał się w działalność zróżnicowanego politycznie miejscowego społeczeństwa. W przełomowym 1926 roku stanął wyraźnie po stronie obozu sanacyjnego. Od 11 listopada 1930 roku kierował miejscowym Bezpartyjnym Blokiem Współpracy z Rządem (BBWR), po rozpadzie w Piaskach koła Narodowej Partii Robotniczej – Lewica. Zrezygnował z tej funkcji ze względu na stan zdrowia 9 grudnia 1933 roku. Należał też do Związku Strzeleckiego. Od 1927 roku był tzw. komendantem. W styczniu 1932 roku powstała w Piaskach szkolna drużyna harcerska. Liczyła 16 członków. Drużynowym został Józef Mocz, 18-letni miejscowy krawiec. Opiekę nad drużyną sprawował Wacław Arendt. Założył w Piaskach w 1930 roku Ligę Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej. Należał do Towarzystwa Weteranów Powstań Narodowych oraz Czerwonego Krzyża. Angażował się lokalnie w związku z budową Ochronki w Piaskach, jak i na rzecz opieki nad dziećmi w okresie wakacji (półkolonie letnie). Przewodził zatem szeroką działalność społeczną i polityczną.

W ostatnim okresie pracy w Piaskach chorował na gruźlicę. W 1929 roku stwierdzono u niego krótkowzroczność, co jednak nie stanowiło przeszkody w powoływaniu go na ćwiczenia wojskowe w latach 1928-1930. Już w 1929 roku przełożeni z ćwiczeń wojskowych nie widzieli przeciwwskazań do awansu na stopień porucznika rezerwy i taką propozycję składali. Brak jednak w dokumentacji decyzji w tym przedmiocie. Opinie uzyskiwane podczas ćwiczeń wojskowych były bardzo pozytywne, aczkolwiek ta z roku 1930 zawiera pewien stopień słabszej oceny w stosunku do poprzednich. Osiągnął jednakże duży stopień przygotowania wojskowego do pełnienia funkcji dowódcy baterii. Towarzysko bardzo lubiany był wśród kolegów.

Na emeryturę ze względu na stan zdrowia przeszedł 31 grudnia 1933 roku. Z tej okazji otrzymał liczne lokalne podziękowania i pochwały za pracę zawodową i społeczną oraz serdeczne życzenia na dalszą drogę życia. Brak jest potwierdzenia, że po 1 stycznia 1934 roku zamieszkał w miejscu swojego urodzenia. Faktem jest, że w Piaskach nie pozostał. Mieszkał w Poznaniu od co najmniej 1937 roku przy ulicy Bolesława Prusa 13. Wystąpił wówczas o przyznanie mu odznaczenia w postaci Krzyża Niepodległości. Wniosek został jednak odrzucony na posiedzeniu Komitetu Krzyża i Medalu Niepodległości w Warszawie 4 kwietnia 1938 roku. Powód jest nieznany. Wobec tego do otrzymanego wcześniej Krzyża Walecznych można dodać tylko medale i odznaki: Medal Pamiątkowy Za Wojnę 1918-1921, Medal Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości, Odznakę Pamiątkową Wojsk Wielkopolskich, Odznakę Pamiątkową 15. Pułku Artylerii Polowej i Odznakę Za Ofiarną Pracę.

Czym zajmował się Wacław Arendt, mieszkając przy wspomnianej ulicy w Poznaniu z trojgiem samotnego rodzeństwa oprócz bycia emerytem, nie wiemy. Dopiero wybuch wojny 1 września 1939 roku przyniósł niepokój dla całej rodziny. W ramach deportacji i wysiedleń tysięcy mieszkańców Poznania do Generalnego Gubernatorstwa, rodzina Arendtów mieszkająca przy ulicy Bolesława Prusa (po zmianie nazwy ulicy przez okupanta na Helenstrasse 13), została 11 grudnia 1939 roku aresztowana i osadzona w Lager Głowna. Tym mianem nazywany był niemiecki obóz przesiedleńczy dla ludności polskiej, funkcjonujący prawie do końca maja 1940 roku. Wysiedlony został również brat Stefan, siostra Janina i Maria. Dalsze losy Wacława są nieznane. Natomiast o pozostałym rodzeństwie wiadomo tylko, że wywiezieni zostali na roboty przymusowe w głąb Niemiec, w okolice Stuttgartu (informacje ewidencyjne z 1943 roku).

Akta metrykalne parafii i USC Budzyń oraz Rogoźno; P. Bauer, S. Jankowiak, *Zarys Dziejów Piasków 1775-1945*, Grabonóg 2002; M. Główka, <https://041940.pl/gehenna-obozowa/seminarium-nauczycielskie-w-rogoznie/wykazy-uczniow/spis-abiturientow-od-1919-1927/spis-abiturientow-od-1919-1927/> [Dostęp: 2 lutego 2022 roku]; Instytut Pamięci Narodowej: <https://straty.pl/szukaj-osoby.php>, https://ipn.gov.pl/pl/archiw/archiwalia/archiwalia-1/43373_Lager-Glowna-1939-1940.html, [dostęp: 22 lutego 2022 roku]; A. Jerszyński, *Z życia politycznego Piasków w okresie międzywojennym*, „Nowa Gazeta Gostyńska” 2008, nr 11-13, 15-17, 20-24; Kartoteka ewidencji ludności miasta Poznania z lat 1870-1931, <http://e-kartoteka.net/pl/search> [Dostęp: 2 lutego 2022 roku]; J. Niedziela, *100 rocznica udziału piaskowian w Powstaniu Wielkopolskim (1918-19) i Odzyskanie Niepodległości*, Piaski 2018; Ł. Panufnik, *Zarys historii wojennej 15-go pułku Artylerii Polowej Wielkopolskiej*, Warszawa 1929; R. Rudziński, *Dzieje szkół w Piaskach*, Wyd. Urząd Gminy w Piaskach (brak daty publikacji); M. Rutowska, *Lager Główna: niemiecki obóz przesiedleńczy na Głównej w Poznaniu dla ludności polskiej (1939-1940)*, Poznań 2008; *Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Seminarjum Nauczycielskiego Męskiego w Rogoźnie za lata 1919-1927*, Rogoźno 1927; *Sprawozdania ze stanu organizacyjnego i pracy drużyn harcerskich w szkołach*, Poznań 1932, Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. akt 53/805/0/1/39; Wojskowe Biuro Historyczne w Warszawie (dawn. CAW), Waclaw Arendt, Kolekcja akt personalnych (Waclaw Arndt), sygn. akt I.481.A.2184 i Bazy personalne, sygn. Akt 04.04.1938, Odrzucono; J. Wojtycza, *Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przynależenia Wojskowego jako element koordynacji systemu bezpieczeństwa w II RP w latach 1927-1939*, [w:] „Bezpieczeństwo, Teoria i Praktyka”, 2012 nr 2, Kraków, s. 79-86, R. Zbieralski, *Liga Obrony Powietrznej i Przeciwważowej (LOPP) w Gostyniu w latach 1929-1932*, <https://www.muzeum.gostyn.pl/DZIEJE%20GOSTYNIA> [Dostęp: 11 lutego 2022 roku]; *Listy ewidencyjne* <https://arolsen-archives.org/pl/> .